

VII. MOKSLINĖS RECENZIJOS

AUTORIŲ KOLEKTYVO MONOGRAFIJOS „NUSIKALSTAMUMO IR KITŲ NEPAGEIDAUTINŲ SOCIALINIŲ PROCESŲ PREVENCIJOS PROBLEMAS BEI JŲ SPRENDIMAS EUROPOS VALSTYBĖSE“ RECENZIJĄ

Doc. dr. Egidijus Bieliūnas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra

Sumanymas mokslininkų kolektyvinėmis pastangomis parengti ir išleisti solidžios apimties knygą, skirtą žalingų socialinių procesų ir jų prevencijos analizei, yra apgalvotas, šiuolaikiškas ir sėkmingai įgyvendintas. Permainų laikais akivaizdžiai stinga informacijos apie naujus, greitai besiplėtojančius socialinius procesus, taip pat ir tuos, kurie traukia dėmesį kaip itin nepageidautini. Tokiomis sąlygomis nelengva organizuoti racionalią ekonominę, socialinę ir teisinę politiką, skatinančią naudingus ir stabdančią žalingus procesus. Tam reikia gerai išmanyti atitinkamos srities problemas, sugebėti per trumpą laiką parengti aiškias ir įtaigias rekomendacijas įvairiausioms institucijoms, galinčioms jas įgyvendinti praktiškai. Pavieniam, tegu ir labai atsidavusiam, tyrinėtoji tokie uždaviniai kažin ar įveikiami.

Prof. G. Babachinaitės suburta jaunų kvalifikuotų mokslininkų grupė, kurioje, be jos pačios, dalyvavo mokslų daktarai A. Gutauskas, G. Jurgelaitienė, M. Kiškis ir doktorantas S. Starkus, parengė plataus užmojo publikaciją, aprėpiančią šiuo metu bene aktualiausių žalingų socialinių procesų ir jų prevencijos klausimus. Išties vargu ar kas imtųsi ginčyti nelegalios migracijos, intelektinės nuosavybės pažeidimų, organizuoto nusikalstamumo ir viktimizacijos problemų reikšmę. Tiesa, neįsigilinus į jas gali atrodyti, jog kalbama apie gana sava-rankiškus, mažai susijusius reiškinius. Tačiau autorių kolektyvui, manau, pavyko įrodyti, kad visos iškeltos problemos turi bendras ištakas, randasi ir aštrėja esmingai keičiantis žmonių gyvenimo sąlygoms. Atskirose knygos dalyse tolydžio aptarinėjami arba bent jau minimi bendri joms visoms dalykai. Taigi šiuos lyg ir atskirus fenomenus, kiekvienam iš kurių skirta speciali monografijos dalis, galima laikyti savotiškais socialinio gyvenimo veiksniais, kurie dirbtinai išgryninami tik teorijoje, nors realioje tikrovėje egzistuoja kaip neatskiriamos vientiso gyvenimo dalys. Todėl nėra jokio pagrindo ieškoti recenzuojamoje publikacijoje kokios nors eklektikos ir pan. Greičiau priešingai – ji vertintina kaip teorijai ir praktikai reikšmingas tyrinėjimų etapas, tam tikras „branduolys“, skatinantis papildyti gvildenamą problematiką kitais giminingais socialiniais procesais, taip pat atverti naujas, išsamesnes teorinės sintezės galimybes.

Recenzuojant šį originalios tematikos ir struktūros darbą būtų galima plačiai apžvelgti ir pakomentuoti kiekvieną jo dalį, juolab kad visose gausu svarbių faktų, taiklių pastabų, apibendrinimų bei rekomendacijų. Vargu ar kituose šaltiniuose lengvai rastume glaustą Šengeno susitarimo įgyvendinimo naujausių būdų charakteristiką (p. 24 ir kt.), tikslus duomenis apie stulbinančio masto piratinę intelektinių produktų apyvartą ir visuomenės požiūrį į šį reiškinį (p. 57–63, 107 ir kt.), susistemintą organizuoto nusikalstamumo esminių bruožų rinkinį, išsamų užsienio valstybių baudžiamųjų kodeksų normų, skirtų organizuotam nusikalstamumui, apibūdinimą (p. 125 ir kt., 161 ir kt.), nusikaltimų baimės lygio matavimus, pagalbos nusikaltimų aukoms sistemas (p. 232, 247 ir kt.) ir t. t. Tačiau rinktis nelengva, o visų knygoje intriguojamai dėstomų dalykų išvardyti tiesiog neįmanoma. Pavyzdžiui, stebimos ir svarstomos labai konkrečios problemos, teisinėje praktikoje kylančios dėl painiavos aiškiančios „komercinių tikslų“ sampratą (p. 96 ir kt.), dėl nenusistovintų Lietuvoje veikiančių institucijų kompetencijos ribų (p. 111 ir kt.). Įtaigiai komentuojama organizuoto nusikalsta-

mumo mūsų šalyje evoliucija (p. 176 ir kt.), „modernioji ispaniškoji inkvizicija“ (p. 214), viktimizacijos padarinių kompensavimas ir aibė kitų klausimų. Deja, kiekvienas iš jų negali būti išsamiai aptartas ir pakomentuotas. Todėl pasirinkome kitokį recenzavimo būdą, nes norėtume išvengti dviejų nuolat tykančių pavojų. Pirmiausia grėsmės, kad nebūtų suprimityvintas ir taip jau glaustai parašytos monografijos turinys, nenoromis kuriant iliuziją, jog perskaičius recenziją nebelieka būtinybės studijuoti pačią knygą. Antra, kad ši knyga yra vertinga pačių įvairiausių sričių specialistams, pradedant politikais ir baigiant socialiniais darbuotojais, todėl teisininko parašyta recenzija dėl objektyvių priežasčių gali būti pernelyg vienpusiška. Kaip tik dėl to recenzijoje pasistengta nekartoti to, kas yra knygoje, bet iškeliamas vienas kitas universalesnis aspektas, rodantis, jog pažintis su monografija yra naudinga kiekvienam, dalyvaujančiam rengiant politinius sprendimus, norminių teisės aktų projektus, atliekančiam mokslinius tyrimus arba studijuojančiam disciplinas, susijusias su knygoje dėstoma problematika.

Vertingas monografijos bruožas yra panaudotų šaltinių gausa, jų įvairovė ir naujumas. Bibliografijos sąrašai, pateikti kiekvienos dalies pabaigoje, yra platūs ir informatyvūs. Į juos įtraukti įvairiose šalyse, taip pat ir Lietuvoje, skelbti naujausi mokslo darbai, reikšmingiausi tarptautiniai dokumentai ir kt. Tai rodo, jog knygos autoriai susipažinę su šiuo metu gyvujančiomis tematikos idėjomis ir naujais praktine patirtimi. Pateikiama medžiaga praturtinama Lietuvos realijomis bei pastabomis, apibendrinimais, išvadomis. Taigi dėmesingas skaitytojas tikrai turėtų pasijusti gerai informuotas ir idėjų, ir faktų, ir metodų požiūriu, kad pasinaudodamas jais galėtų argumentuotai apginti savąją nuomonę vienu ar kitu rūpimu klausimu. Perspektyvų įžvalga ir apgalvotos pozicijos formavimas atsižvelgiant į užsienio valstybių ir mūsų šalies patirtį ypač svarbūs žinant, kad tolesnė Lietuvos raida apskritai neįsivaizduojama be sėkmingos integracijos į Europos Sąjungą ir transatlantinį gynybinį aljansą. Pažintis su šia knyga ir jos šaltiniais labai palengvina spręsti tokius uždavinius.

Kitas svarbus monografijos bruožas yra struktūrinis visų jos dalių išbaigtumas. Žinoma, kiekvienas autorius rašė kūrybiškai ir savitu stiliumi, todėl nuoseklumo požiūriu dalys nėra visiškai identiškos. Antai vieni autoriai įsibėgėja nuo grynosios doktrinos, definicijų, tiriamo fenomeno esmės ir apraiškų, kiti – nuo tarptautinės ar atskirų užsienio valstybių praktikos, kuria siekiama apčiuopti ir užkardyti nepageidaujamus socialinius procesus, tačiau visais atvejais knygoje neapsiribojama vien bendrybėmis arba svetima patirtimi, gilinamasi ir į Lietuvos realijas, aptarinėjami ne vien žalingi socialiniai reiškiniai, bet ir jų prevencijos galimybės. Taigi struktūros požiūriu visos dalys turi abi pagal knygos sumanymą būtinas sudedamąsias dalis, apibūdinančias ir atitinkamą socialinį reiškinį, ir jo prevenciją. Prevencijos tematika ypač išplėtotą baigiamojoje knygos dalyje, skirtoje viktimologijos srityje. Šiame teksto fragmente pateikta išsami viktimizacijos prevencijos rekomendacijų sistema, neabejotinai turėdanti įtakos mūsų šalies socialinei bei teisinei politikai, o apie tolesnę pačios viktimologijos plėtotę ir kalbėti neverta.

Knyga yra aukšto profesinio lygio, parašyta aiškia, tikslia kalba. Joje nerasime sudėtingų teorinių konstrukcijų ar menkaverčių detalių. Tai daro ją patrauklią ir prieinamą ne vien paprastam skaitytojui. Knyga turi stiprų edukacinį poveikį, nes esmingai praturtina žinias apie žalingus socialinius reiškinius ir galimas atkirčio jiems formas. Maža to, iš jos galima semtis daug praktinio pobūdžio rekomendacijų, o kūrybiškai dirbant išgauti ir susistemintų instrukcijų, naudotinų prevencinėje veikloje. Taigi ši monografija daugeliui gali pasitarnauti ne vien kaip gera savišvietos, bet ir kaip naudinga darbo priemonė.

Monografijos savybės, iš kurių tėra paminėtos tik kai kurios, leidžia drąsiai rekomenduoti ją plačiam skaitytojui, besidominčiam politikos ir teisės sandūroje kylančiomis problemomis, būriui kaip labai informatyvų ir įvairiapusiškai vertingą kūrinį.